

COPYRIGHTS

© 2020 by the authors. Licensee National Studies Journal. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Library and Identity

*Asgar Akbari**

E-mail: akbari1149@gmail.com

Received: 2022/7/6

Revised: 2023/2/28

Accepted: 2023/3/13

Doi: 10.22034/RJNSQ.2023.338483.1424

 20.1001.1.1735059.1402.24.93.7.1

Abstract:

Culture is the identity and entity of any nation, which is rooted in its history, beliefs, and customs. The library has acted as a manifestation of national social cultural identity throughout history by preserving and presenting valuable scientific, cultural, and social resources. The current research was conducted to investigate the role of the library in the cultural development and preservation of identity components and consolidation of social and national identity and culture. A systematic method has been used in the present study. The statistical population of this research was 39 scientific research documents about the role of the library in creating national culture and identity. These articles were published in Elmnet, Magiran, Noormagz, Islamic World Science Citation Center, and Emerald scientific databases. The results indicated that the library is a part of the spiritual and civilizational history of mankind and its traces can still be seen over time from ancient times to the present day. Cultural development depends on the growth of awareness, capabilities, and facilities that meet the material and spiritual needs of the library by preserving written works and cultural resources like chain links. It has not only linked the identity of generations and prevented their identity from breaking, but has also reflected the heartbeat of the social and national cultural identity of society.

keywords: Social Culture, Libraries, Cultural Identity, National Identity.

* Assistant Professor. Department of Knowledge and Information Science. Branch Arak. Islamic Azad University. Arak. Iran (Corresponding Author).

کتابخانه و هویت بخشی

نوع مقاله: پژوهشی

عسگر اکبری*

E-mail: akbari1149@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۴/۱۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۲/۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۲

چکیده

فرهنگ، هویت و شناسنامه‌ی هر ملتی است که ریشه در تاریخ، باورها و آداب و رسوم آن دارد. کتابخانه با حفظ و ارائه آثار منابع ارزشمند علمی، فرهنگی، اجتماعی در طول ادوار تاریخ به‌عنوان تجلی‌گاه هویت فرهنگ اجتماعی ملی عمل نموده است. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش کتابخانه در توسعه فرهنگی، انتقال مؤلفه‌های هویت‌بخش و تحکیم هویت و فرهنگ اجتماعی و ملی انجام شد. در پژوهش حاضر از روش نظام‌مند استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش تعداد ۳۹ سند پژوهش علمی در زمینه نقش کتابخانه در ایجاد فرهنگ و هویت ملی بود که در ارتباط با موضوع پژوهش در پایگاه‌های علمی؛ علم‌نت، مگیران، نورمگز، پایگاه استنادی جهان اسلام و امرالد منتشر شده بودند. نتایج حاکی از این بود که کتابخانه بخشی از تاریخ معنوی و تمدنی بشر بوده و ردپای آن در گذر زمان از عهد باستان تا عصر حاضر کماکان قابل‌رؤیت است. توسعه‌ی فرهنگی مرهون رشد آگاهی‌ها، قابلیت‌ها و امکانات برآورده شده از نیازهای مادی و معنوی کتابخانه است که با حفظ آثار مکتوب و سرمایه فرهنگی همانند حلقه‌های زنجیر نه تنها هویت نسل‌ها را به هم پیوند داده و مانع از گسست هویتی آنان شده بلکه بازتابگر ضربان قلب هویت فرهنگ اجتماعی و ملی جامعه شده است.

کلیدواژه‌ها: فرهنگ اجتماعی، کتابخانه‌ها، هویت فرهنگی، هویت ملی.

مقدمه و طرح مسئله

در جهان امروز هویت یکی از منازعات اصلی ملتهاست. هویت هر ملتی ریشه در تاریخ، باورها، آداب و رسوم آن ملت دارد و همین نوع رفتار جمعی و شخصی آن جامعه را با جهان اطراف و نیز با شهروندان درون یک اجتماع، مشخص می‌کند (اشرفی، ۱۳۸۶: ۱۰۶). مکان اصلی‌ترین و بارزترین عامل در احراز هویت برای تجلی کالبد باورها و ارزش‌های فرهنگی جامعه است و می‌تواند احساس تعلق خاطر به روح مکان با مجموعه‌ای از احساس‌های مادی و معنوی در هویت‌یابی تأثیرگذار باشد (دبده، شاطری و ایقان، ۱۳۹۸: ۵). هویت مکان با دل‌بستگی معنایی که در ارتباط با فرهنگ ایجاد می‌کند، تحولات تاریخی و زمینه‌های شکل‌گیری نظام اجتماعی جامعه را در بستر تکوین و تکامل فراهم می‌آورد. از طرفی عناصری همچون دین، زبان، تاریخ، جغرافیا، میراث سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ادبی که شاکله‌ی هویت هستند وقتی در کنار همدیگر جمع می‌شوند بنیان هویت ملی را شکل می‌دهند (اکبری، ۱۳۹۹: ۴۷).

البته در هر جامعه‌ای جریان‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، مذهبی و ملی وجود دارد که آمیختگی و تنیدگی با آثار هویتی جامعه دارند. شناخت هویت، بستر و مقدمه‌ی گزینش الگوی مناسب برای جامعه را مهیا می‌سازد و مانع آثار سوء هویتی می‌گردد. از سویی، وجود ابعاد گوناگون هویتی در جوامع بشری، اهمیت موضوع هویت‌بخشی و هویت‌سازی را دوچندان می‌کند (اکبری، ۱۳۹۹: ۴۸). نظر به این‌که هویت در جامعه ایرانی، از تلفیق مؤلفه‌های هویت ایرانی با مبانی اسلامی به‌عنوان «هویت ملی» شناخته می‌شود، هویت‌بخشی در سطوح فرهنگی - تاریخی، سیاسی و اقتصادی قابل تأمل است.

کتابخانه به‌عنوان مرکز تجمع و نهاد اجتماعی با ماهیت دانایی محور و حافظه تاریخ، بخشی از هویت ملی است. بعد از اختراع خط و ضبط و ثبت نوشته‌ها، اسناد و مدارک منجر به شکل‌گیری کتابت شد. حجم عظیمی از منابع اطلاعاتی تدوین شد که نیاز به محل نگهداری داشت. کتابخانه که خود معلول فرهنگ بود زاده شد تا عاملی برای حفظ و نگهداری منابع اطلاعاتی و الهام‌بخش فرهنگ، توسعه فرهنگی، هنری و التفات به شکل‌دهی و هویت‌بخش جامعه شود. از این‌رو مبرهن است که فلسفه وجودی کتابخانه در ادوار مختلف پاسخگویی به نیازهای معین بشری بوده، اما نوع، خصوصیات، اهداف و خدمات آن با توجه به نیازها و شرایط جوامع تعیین شده است. به‌طوری‌که هرگاه شرایط رشد کتابخانه در جامعه‌ای فراهم آمده آن جامعه مراتب ترقی را یکی بعد از دیگری طی نموده و هرگاه به هر دلیلی کتاب و کتابخانه در کنج انزوا و

بی‌مهری قرار گرفته، سیر قهقرایی جامعه هم آغاز شده است (قنبری سرخی، ۱۳۹۵: ۸۶). آنچه مسلم است، کتابخانه در ادوار تاریخی سهم بسزایی در توسعه فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه ایفا نموده است. پیشرفت آموزش رسمی، آموزش مداوم، دسترسی آزاد به منابع و غنی شدن اوقات فراغت و همچنین حفظ آثار تاریخی و انتقال آن از نسلی به نسل دیگر مدیون هویت بخشی کتابخانه است. از این رو، مطالعه نقش کتابخانه در هویت بخشی فرهنگ اجتماعی و ملی به عنوان مؤلفه‌ای که خود زاده‌ی فرهنگ بوده و در طول تاریخ توده عظیمی از آثار فرهنگی، اجتماعی و تمدنی را از گذشتگان به آیندگان حفظ نموده است، می‌تواند ما را در درک هرچه بهتر هویت اصیل ایرانی - اسلامی یاری نماید.

سؤال‌های پژوهش

نظر به این که هدف پژوهش حاضر، تحلیل جایگاه کتابخانه به عنوان مرکز اطلاعات و ارتباطات در توسعه فرهنگ اجتماعی و حافظ هویت فرهنگ ملی است، این پرسش اصلی مطرح است که کتابخانه در طول تاریخ از چه جایگاهی در هویت بخشی فرهنگ اجتماعی و ملی برخوردار بوده است؟ برای پاسخ‌دهی به سؤال اساسی پژوهش، پرسش‌های فرعی طرح شد که پژوهشگر سعی در یافتن پاسخی مناسب بر آن‌ها دارد.

۱. نقش کتابخانه در توسعه فرهنگی چیست؟
۲. اجتماع‌پذیری در فضای کتابخانه چگونه صورت می‌گیرد؟
۳. معماری کتابخانه چه نقشی در هویت بخشی فرهنگ اجتماعی و ملی دارد؟
۴. کتابخانه چگونه خودباوری فرهنگ اجتماعی ایجاد می‌کند؟
۵. نقش کتابخانه در ایجاد سرمایه فرهنگی چیست؟

مفاهیم نظری پژوهش

در مفهوم فرهنگ، آنچه اهمیت دارد باورها و ارزش‌هایی است که می‌تواند در روابط اجتماعی به صورت کنش و واکنش مؤثر باشد. توسعه فرهنگی از ارکان اصلی فرهنگ است که نقش مؤثری در ارتقای فرهنگ، هنر و خودباوری دارد و در شکل‌گیری و هویت فرهنگی جامعه نقش مهمی ایفا می‌کند. از آنجایی که سنت مکتوب عامل انتقال هر نوع آفرینش فکری انسان تلقی می‌شود، کتابخانه به منزله حافظ اندیشه، فرهنگ و هنر، به عنوان محمل انتقال همواره جایگاه مهمی در تاریخ تمدن بشر داشته است؛

به طوری که همواره زیباترین و گران‌سنگ‌ترین بناها به آن اختصاص یافته‌است (غفاری قدیر و شقاقی، ۱۳۸۹: ۶). آثار تاریخی در این بناهای باشکوه شناسنامه تاریخ و تحولات یک ملت شده‌است که نسل‌ها هویت خویش را از آن الهام گرفته‌اند، هویتی که ریشه در فرهنگ و هنر ملی دارد.

هویت ملی

یکی از مهم‌ترین ابعاد هویت اجتماعی، هویت ملی است. امروزه این مفهوم به قدری اهمیت یافته که اندیشمندان، هویت ملی را زیربنای تمامی انواع دیگر هویت‌ها می‌دانند (نیازی، شفائی مقدم و فرهادیان آرانی، ۱۴۰۱: ۶۲). مراد از هویت ملی، هویتی است که به ملت اسناد داده می‌شود که افراد از طریق اعلام وفاداری به مجموعه اعتقادات و احساسات مشترک به شناسنامه‌ای دست می‌یابند که معرف آن‌هاست و خود را با آن می‌شناسند و بر خود متعهد و منتسب می‌دانند (دانایی و بابائی ساروئی، ۱۳۹۶: ۵۰). هویت ملی به دلیل تحت پوشش قرار دادن آحاد جامعه، با بسیاری از دیگر مؤلفه‌های اجتماعی، ارتباط مستقیم و تنگاتنگی از جمله احساس تعلق به وطن، دفاع از وطن، احساس غرور ملی، حس مشارکت در فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی دارد (علوی مقدم و داورپناه، ۱۳۹۳: ۱۲۱). در این میان، یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر وفاق و انسجام اجتماعی، داشتن احساس تعلق و تعهد بالا به ارزش‌ها و میراث فرهنگی یک جامعه است؛ از این رو، همه دولت‌ها در پی شناساندن تاریخ و فرهنگ به مردمان سرزمین خود هستند تا از این طریق به یکپارچگی در سطح ملی دست یابند (ربانی و رستگار، ۱۳۹۱: ۲).

کتابخانه و توسعه فرهنگی

کتاب و آنچه به کتاب مربوط می‌شود و به ویژه کتابخانه‌های عمومی نقش مهمی در شکل دادن هویت فرهنگی عمیق به جای هویت مبتنی بر ایده‌های کلیشه‌ای و تعصبات دارند؛ زیرا که در تحول توسعه فرهنگی، چیزی که بیش از همه باید تغییر کند، ذهنیت جامعه است و ذهنیت یعنی اندیشه و بستر اندیشه نیز از راه رسانه‌های ارتباطی و اطلاعاتی نظیر کتاب، مطبوعات و رسانه‌های گروهی میسر می‌شود (نوکاریزی و نارمنجی، ۱۳۹۳: ۲۳۴). سواد و سوادآموزی لازمه‌ی توسعه فرهنگی در جامعه است. کتابخانه نیز به منظور بالا بردن سطح سواد و دانش عمومی بنیاد شده و هدف اصلی آن نیز ارتقای سوادآموزی و افزایش سطح اطلاعات و فرهنگ عمومی جامعه است. با

توجه به شکوفایی و عظمت کتابخانه‌های مختلف، گسترش مداوم مجموعه‌ها، استفاده‌ی فراوان از منابع آن‌ها، داشتن مراجعان اندیشمند و اداره نظام‌اند آن‌ها توسط هیئتی متشکل از مدیر و کتابدار، اغراق نیست که شرق‌شناسان با وجود هم‌زمانی دوره ساسانی با قرون وسطی در مغرب زمین، آن را «رنسانس فرهنگی» ایران نامیده‌اند (کهن، ۱۳۹۴: ۱۰۹).

معماری کتابخانه و اجتماع پذیری

معماری کتابخانه به‌عنوان بنای عمومی و نهاد اجتماعی، دارای کارکرد توسعه اجتماعی، فرهنگی، علمی و تغییر و توسعه ارزش‌ها بوده و در طول تاریخ به‌عنوان یک پدیده انسان ساخت، از دو منظر بر هویت‌سازی فرهنگ اجتماعی بشر تأثیرگذار بوده است.

الف) از منظر معماری: شاید بتوان اتاق‌های لوحه‌های گلی در معابد، راهروهای سرپوشیده صومعه‌ها را طرح اولیه معماری کتابخانه دانست که برای حفظ و نگهداری الواح گلی ساخته می‌شدند. این بناها تا به امروز که به‌عنوان سیما یا نماد فرهنگی در مراکز پرجمعیت با ظاهری خیره‌کننده جلب توجه می‌کنند، نشان از اصالت و هویت فرهنگی دارند. کتابخانه ملی خزانه‌دار و نگهبان میراث آثار نوشتاری، دیداری و شنیداری ملت است. افزون بر این، گردآورنده مجموعه تلاش‌های فرهنگی، هنری و فنی کشور و قلب اطلاع‌رسانی ایران است که در حین حفظ میراث دیروز، نقش فعالی در شکل دادن به امروز و تغییر جامعه به‌سوی فردای متعالی را فراهم می‌سازد (پرویزی، ۱۳۸۸: ۱۰۰).

ب) از منظر اجتماع‌پذیری: طراحی فضا و بنای کتابخانه با نیازهای انسانی و محیطی (که از اصول توسعه پایدار است) به دلیل دخالت مکانیزم‌های روانشناختی موجب افزایش احساس تعلق شهروندان، ارتقا سطح مشارکت و نهایتاً اجتماع‌پذیری می‌گردد (اندیشمند، ۱۳۹۷: ۱). طراحی کتابخانه به لحاظ اجتماعی و اجتماع‌پذیری، فضایی برای پذیرش فرهنگ، رفتارها و روش زندگی انسان‌هاست. در واقع اجتماع‌پذیری در گرو مؤلفه‌های مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تعامل و پیوند، سرمایه اجتماعی، حس تعلق و دل‌بستگی اجتماعی و قلمرو اجتماعی است (صالحی صدیق و طالبی، ۱۳۹۵: ۱) که آن‌ها به‌لحاظ اجتماعی در کنار تقویت جریان زندگی، کیفیت آن را نیز بهبود می‌بخشند.

در گذر تاریخ حضور و تجمع نسل‌های مختلف در فضای کتابخانه، آن را به کارگاه گفت‌وگو و تعاملات اجتماعی و رابط بین نسل‌ها مبدل ساخته است. دسترسی به فضای

فیزیکی و سایر زیرساخت‌های کتابخانه نوعی تعامل در بین شهروندان ایجاد می‌کند و آنان از طریق این تعامل احساس سودمندی می‌کنند که باعث ایجاد اعتماد اجتماعی می‌گردد (اندیشمند، ۱۳۹۷: ۱؛ به نقل از ورهیم و دیگران، ۲۰۰۸). از این رو در کتابخانه نه تنها حس مشارکت و آموزش بلکه ارتباط انسان و معماری تقویت می‌گردد و فرهنگ و ادراک عمومی نسبت به معماری ارتقا می‌یابد. این موضوع خود منجر به ایجاد جریان‌های می‌گردد که در آن انسان‌ها به مصرف‌کنندگانی آگاه و ناظرانی دائمی تبدیل خواهند شد. چراکه انسان از طریق همین روابط اجتماعی - فرهنگی به فضا، فرم و عملکرد اهمیت می‌بخشد و ساماندهی فضا به نوبه‌ی خود به تغییر شکل این روابط می‌انجامد. این ویژگی‌ها باعث می‌شود تا کتابخانه از نظر وظیفه و معماری بارز و برجسته شود و بر فرآیند زندگی اجتماعی تأثیر گذارد (اندیشمند، ۱۳۹۷: ۱) و حس همگرایی فرهنگی، اجتماعی و ملی را در وجود شهروندان تقویت کند.

کتابخانه و خودباوری و هویت اجتماعی

هویت نقش «معناسازی» را چه در سطح فردی و چه در سطح اجتماعی برعهده دارد. با این تعبیر، هویت مفهومی است که دنیای درونی یا شخصی را با فضای جمعی اشکال فرهنگی و روابط اجتماعی ترکیب می‌کند. در واقع هویت معنای کلیدی است که ذهنیت افراد را شکل می‌دهد و افراد به واسطه آن نسبت به رویدادها و تحولات اجتماعی خود حساس می‌شوند (لطف‌آبادی، ۱۳۹۲: ۵۵). اندیشمندان حوزه‌ی هویت عقیده دارند که خودباوری ملی عاملی بسیار مهم در نحوه‌ی شکل‌گیری هویت‌های اجتماعی یک کشور است (رسول‌زاده و شیخ‌الاسلامی، ۱۳۹۲: ۴۸). در هر گفتگویی که در آن افراد گردهم می‌آیند تا پیکرهای عمومی را شکل دهند، بخشی از حوزه‌ی عمومی شکل می‌گیرد. در چنین شرایطی رفتار افراد نه شبیه رفتار تجار یا افراد حرفه‌ای است (که در مورد امور شخصی به تبادل نظر می‌پردازند)، نه شبیه رفتار اعضای مؤسسه‌ای قاعده‌مند که تابع محدودیت‌های حقوقی بوروکراسی دولتی‌اند. شهروندان هنگامی به‌مثابه پیکرهای عمومی رفتار می‌کنند که به شیوه‌های بی‌قید و آزاد به تبادل نظر، یعنی با تضمین آزادی گرد هم آیی و مراوده و آزادی بیان و انتشار عقایدشان درباره‌ی علایق عام بپردازند (هابرماس، ۱۳۸۱: ۱). در چنین حوزه‌ای امکان به‌کارگیری زبان مشترک اجتماعی فراهم می‌آید و این در واقع محل ورود کتابخانه جهت تأثیرگذاری و ساخت سازه‌های

مطلوبی چون خودباوری، وحدت ملی، غرور ملی در زیست جهان است. از این منظر کتابخانه هم از حیث فضا هم از حیث در اختیار داشتن منابع اطلاعاتی امکان گفتگو میان افکار مختلف و تضارب معانی متعدد را فراهم می‌آورد (پارسازاده و شقاقی، ۱۳۸۸: ۳۸) و یک مرجع فرهنگی برای جامعه تلقی می‌شود. کارکرد اصلی این مرجع فرهنگی قرار دادن افکار، عقاید و اندیشه‌های خلاق در کنار یکدیگر برای ایجاد خودباوری و هویت اجتماعی بوده است.

کتابخانه و حافظه فرهنگی

میراث فرهنگی از مشخصه‌های مهم فرهنگی یک ملت است. پایداری و بقای فرهنگ اصیل جامعه مرهون توجه به حفظ و نگهداری میراث فرهنگی است. ساختار کتابخانه مبتنی بر پایه حفظ آثار مکتوب میراث فرهنگی از گزند آسیب‌های زمانه بوده است. کتابخانه «تلو» سومریان در ۲۷۰۰ سال قبل از میلاد اولین دستاوردهای فرهنگی بشر را جمع‌آوری، حفاظت و برای نسل‌های آینده معرفی نمود. لوح مشهور «حماسه گیلگمش» در کتابخانه «سلطنتی آشوربانی‌پال» و «قانون حمورابی» بابلیان در کتابخانه «بورسیا» نمونه‌هایی از آثاری هستند که در نسخه‌ها و روایت‌های گوناگون در کتابخانه حفظ و گویای تاریخ شده است. از این رو وقتی که گفته می‌شود هیچ‌گاه بدون کتاب و اسناد، تاریخ را نمی‌توان بازنویسی و روایت کرد حرف درستی است.

کتابخانه از گذشته تاکنون با شکل‌های مختلف همچون گنجه، خمره، طاقچه، کمد و بناهای زیبا و باشکوه کنونی، گنجینه اسناد و نسخ منتشرشده میراث تمدنی و فکری بشر بوده و آثار باارزش را برای نسل‌های آینده حفظ و نگهداری نموده است. مجموعه کتابخانه فقط کتاب نیست، بلکه نهاد اجتماعی، فرهنگی و فن‌آوری است. کتابخانه نه کتاب، بلکه ایده یک جامعه را نیز در خود جای می‌دهد (نلسون، ۲۰۲۱: ۱۸). این آثار برجسته فرهنگی، ادبی و هنری موجب می‌شوند که افراد جامعه با شناخت و مطالعه آن‌ها روح و روان خود را تعالی بخشند و هویت یابند.

کتابخانه و سرمایه فرهنگی

سرمایه فرهنگی را می‌توان به‌عنوان مجموعه‌ای از صلاحیت‌های فرهنگی موردنیاز برای درک مؤثر و شرکت در فعالیت‌های فرهنگی که به‌وسیله نظام آموزشی شناسایی و امتیازبندی می‌گردند، در نظر گرفت؛ به‌طوری‌که این سرمایه، امکان دسترسی به

پیشرفت‌های اجتماعی و اقتصادی را فراهم می‌آورد و بدین ترتیب، تقسیمات طبقاتی موجود را بازآفرینی می‌نماید (گولدینگ، ۱۳۸۸: ۶۱).

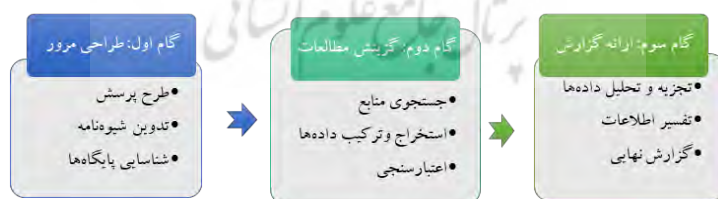
کتابخانه با دارا بودن ذخایر عظیمی از مصنوعات فرهنگی که از آن‌ها به‌عنوان سرمایه فرهنگی یاد می‌شود نقش منحصربه‌فردی در یادگیری، دسترسی آزاد به دانش و ایجاد فرصت برابر کسب مهارت‌آموزی از گهواره تاگور دارد. در واقع با عرضه مصنوعات فرهنگی ضمن ایجاد ارزش اجتماعی، باعث تجلی مفهوم سرمایه فرهنگی می‌گردد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع روش نظام‌مند است که از نوع شناخته‌شده انواع مرورهاست. این نوع از مرور مستلزم رعایت ضوابط و اصول راهنمای استاندارد و تعریف‌شده برای جست‌وجوی نظام‌مند ارزیابی و تلفیق پژوهش‌ها است. جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه مقالات پژوهشی می‌باشد که در پایگاه‌های علمی علم‌نت، مگیران، نورمگز، پایگاه استنادی جهان اسلام و امرالد با موضوع نقش کتابخانه‌ها در هویت‌بخشی فرهنگ اجتماعی و ملی منتشر شده‌اند. معیار انتخاب مقالات در این مطالعه، میزان توجه مقالات به نقش کتابخانه در توسعه فرهنگی و هویت فرهنگ اجتماعی و ملی می‌باشد.

نحوه گردآوری داده‌ها

برای گردآوری مقالات از مراحل جست‌جو، غربالگری و ارزیابی بهره گرفته شد. مقالات به روش آماری و تحلیل کدگذاری شدند. سپس ویژگی‌های مقالات وارد شده، با توجه به فرم کدگذاری شده استخراج شدند. در تدوین پژوهش، مراحل بر اساس گام‌های مشخص شده در شکل (۱) انجام شد.

شکل ۱. مراحل انجام روش نظام‌مند

گام اول: طراحی روش نظام‌مند

الف) طرح پرسش پژوهش، اولین و مهم‌ترین تصمیم برای انجام روش نظام‌مند است که از طریق سؤال صریح و روشن بیان می‌شود.

ب) پژوهش همانند هر فعالیت دیگری، نیاز به دستورالعمل و شیوه‌نامه دارد تا بر اساس «نقشه‌ی راه» که تدوین می‌گردد حرکت نماید. در پژوهش حاضر نیز از برگه‌ی راهنما، زمینه‌ی موضوع، اهداف مرور، روش‌های تجزیه و تحلیل، استناددهی و ترسیم جداول برنامه‌ریزی شده برای مراحل انجام کار استفاده شد.

ج) شناسایی پایگاه‌های علمی که بیشترین همپوشانی را در زمینه‌ی موضوع مرور داشتند از اهمیت فراوانی برخوردار بود. در راستای پاسخ‌گویی به پرسش‌های مطرح‌شده در پژوهش حاضر، پایگاه داده‌های اطلاعاتی علم‌نت، مگیران، نورمگز، پایگاه استنادی جهان اسلام و امرالد شناسایی و مورد استفاده قرار گرفتند.

گام دوم: گزینش مطالعات

الف) ماهیت پرسش‌های مطرح‌شده و نوع پژوهش فاکتور اساسی در انتخاب مطالعه است که در این پژوهش شرط داشتن معیارهای پژوهشی بودن مقاله‌ها و معتبر بودن نشریه‌ها (عدم خاکستری) الزامی بود. انتخاب مطالعات با استفاده از جستجوی ترکیبی کلید واژه‌های: «هویت»، «فرهنگ»، «هویت فرهنگی اجتماعی»، «هویت ملی»، «هویت ایرانی»، «هویت فرهنگی» به عمل آمد.

در نتیجه‌ی جستجوی واژه‌های کلیدی فارسی، ۱۳۵ سند شامل کتاب، انواع مقاله، گزارش و اسناد بدون متن شناسایی شد که پس از غربالگری اولیه بر اساس جامعه آماری پژوهش، غربالگری در عنوان، چکیده و کلمات کلیدی تعداد ۹۲ سند مرتبط به دست آمد. در مرحله دوم غربالگری با بررسی دقیق چکیده و متن مقالات، تعداد دیگری از مقالات غیر مرتبط تشخیص داده شد که پس از حذف آن‌ها در نهایت تعداد ۳۹ مقاله برای انجام روش نظام‌مند پژوهش باقی ماند.

ب) استخراج و ترکیب داده‌ها، بعدازاین که غربالگری انجام شد و داده‌های مرتبط با پژوهش شناسایی شد، داده‌ها بر روی یک فرم استخراج داده استاندارد شده پیاده شد. بعداز آن که داده‌ها استخراج و کیفیت و اعتبار آن‌ها ارزیابی شد، پی‌آمدهای تک‌به‌تک در قالب روش نظام‌مند جمع‌بندی و ترکیب شد.

ج) از آنجایی که اعتبارسنجی در پژوهش بخش لاینفک تحقیق است و معیارهای شمول آن را معین می‌کند؛ پژوهش حاضر نیز از این قاعده مستثنا نبوده و مقالاتی را

شامل شد که علمی و پژوهشی بودند. جهت اطمینان از اعتبار نتایج گزینه‌های منتخب، کنترل و راستی‌آزمایی بر ۲۰ درصد از منابع مورد مطالعه به صورت تصادفی با یک متخصص، در خصوص شناسایی و جستجوی منابع مرتبط با موضوع نقش کتابخانه در هویت بخشی فرهنگ اجتماعی جامعه ریزنی شد و نکات مورد اشاره‌ی وی در پژوهش اعمال گردید.

گام سوم: ارائه گزارش

الف) تجزیه و تحلیل داده‌ها، مرحله حساس و حاصل کل مرور است که معمولاً نیازمند دانستن اطلاعات و دانش آمار است چراکه پردازش دقیق اطلاعات، تصویری واقعی از پژوهش را خواهد داد.

ب) تفسیر نتایج و گزارش مرحله آخر روش نظام‌مند است که شامل خلاصه کردن نتایج و ارائه نتیجه‌گیری است که به بهبود تصمیم‌گیری‌های مداخلاتی و بالینی کمک می‌کنند. در این مرحله نقاط ضعف و قوت مطالعات تحت بحث و بررسی قرار گرفته و نتیجه‌گیری به زبان ساده و صریح نگارش و گزارش شد.

یافته‌های پژوهش

مطالعه‌ی آثار نشان می‌دهد که پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه‌ی نقش کتابخانه در هویت بخشی فرهنگ اجتماعی در محورهای کتابخانه و توسعه فرهنگی، معماری و اجتماع‌پذیری، خودباوری و هویت اجتماعی، حافظه فرهنگی و سرمایه فرهنگی است.

کتابخانه و توسعه فرهنگی

با توجه به رویکرد پژوهش در زمینه‌ی کتابخانه و توسعه‌ی فرهنگی، توزیع فراوانی مؤلفه‌های توسعه‌ی فرهنگی، هویت بخشی فرهنگ اجتماعی و ملی در جدول شماره (۱) ارائه شده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی مؤلفه‌های توسعه‌ی فرهنگی

نویسنده و سال	مهم‌ترین یافته‌ها
صالحی امیری، عزیزآبادی و باباشمس (۱۳۹۸)	- ابعاد و مؤلفه‌های توسعه فرهنگی - شناسایی و معرفی مفاخر فرهنگی مشترک با دیگر کشورها - تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد - گفتگوی تمدن‌ها
آذرنگ (۱۳۷۱)	- کتاب و کتابخانه عامل جریان‌ساز فرهنگ جامعه است - کتابخانه‌ی عمومی یکی از تشکیلات نهاد آموزش و بخش جدایی‌ناپذیر سازمان

اجتماعی است.	
- در دوره ایلخانان سازمان فرهنگی و هنری با عناوین کتابخانه، دارالمصحف و محلات هنرمندان با ساختار و وظایفی معین به وجود آمدند. - ایلخانان با تغییر دین متوجه تاریخ اسلام شدند و مباحث به وجود آمده باعث مصورسازی قصص و وقایع اسلامی شد.	امیراشد و آژند (۱۴۰۰)
- کتابخانه‌های عمومی جزء ملزومات یک جامعه مردم‌سالار و آزاد هستند. - اهداف کتابخانه‌های عمومی توسعه و اعتلای دانش، بهسازی رفتارهای فردی و اجتماعی، درک هنر، اعتلای خلاقیت، خودآموزی و سوادآموزی است. - کتابخانه‌های عمومی برای این‌که به اهداف تعیین‌شده برسند باید خود را با چالشی به نام زمان، وفق دهند و خود را برای آینده‌ای بهتر آماده نمایند.	زوارقی (۱۳۸۵)
- کتابخانه‌ها بزرگ‌ترین افتخارات ایرانیان هستند که در عهد باستان در سه هزار سال قبل از میلاد وجود داشتند و دلیلی بر برتری فرهنگ این ملت بر سایر ملل و اقوام در قرون متمادی پیشین است.	پارسائیان (۱۳۸۲)
- کتابخانه‌های عمومی شهرستان بیرجند در توسعه فرهنگی نقش مؤثری دارند. - درک جایگاه کتابخانه عمومی در توسعه فرهنگی، کمک و توجه به جایگاه آن در بافت جامعه است.	نوکاریزی و نارمنجی (۱۳۹۳)
- کتابخانه‌های عمومی منطقه آزاد ماکو در توسعه فرهنگی نقش مؤثری دارند. - درک جایگاه کتابخانه عمومی در توسعه فرهنگی، کمک و توجه به جایگاه آن در بافت جامعه است.	غفاری و علیزاده (۱۳۹۹)
- حفظ و اشاعه آداب و رسوم سنت‌های جامعه و ارتقای اخلاق و عدالت - حفظ و ارتقای نظام و سرمایه - حفظ و ارتقای هویت (ملی - دین)	قنبری سرخی، رادفر و انصاری (۱۳۹۵)

معماری کتابخانه و اجتماع پذیری

توزیع فراوانی مؤلفه‌های معماری و اجتماع‌پذیری کتابخانه در هویت‌بخشی فرهنگ اجتماعی و ملی در جدول شماره (۲) ارائه شده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی مؤلفه‌های معماری و اجتماع‌پذیری

مهم‌ترین یافته‌ها	نویسنده و سال
- کتابخانه‌ها ظرفی اجتماعی در جهت رشد جامعه و اجتماع‌پذیری هستند. - فضای کتابخانه‌ها به‌گونه‌ای است که تعامل اجتماعی و مقوله‌ی اجتماع‌پذیری افراد در آن شکل می‌گیرد.	اندیشمند (۱۳۹۷)
- هویت معنایی نیازمند ارتباط فضایی - مکانی برای شکل‌گیری هویت در معماری داخلی بناهاست که در بناهای تاریخی نمود پیدا کرده است. - معماری داخلی نقش بارزی در تشکیل تأثیرگذاری بر هویت انسان‌ها برعهده دارد.	دبده و شاطری‌ویقان (۱۳۹۸)
- دارالعلم شاپور به همت بانی فاضل و متولیان دانشمندش به مکان مناسبی برای دائمی، نامداری	

گردهمایی مهم‌ترین دانشمندان آن روزگار مبدل شد. - دانشمندان علاوه بر بحث و مناظرات علمی، ارزشمندترین تألیفات خویش را در کتابخانه مفصل آن مرکز، در دسترس جویندگان علم و دانش قرار می‌دادند.	و خلیلی (۱۳۹۹)
- تعیین هویت نام خلیج فارس در نقشه‌ها و اطلس‌های موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و وزارت امور خارجه. - نام‌ها سندیت تاریخی دارند.	میرحسینی، اباذری، محرابی (۱۳۹۴)
- کتابخانه‌ی آستانه در جوار حرم حضرت معصومه (س)، به استناد برخی از نسخه‌های خطی آن، قدمت چند صدساله دارد. این نسخ خطی کتابخانه، همواره مورد توجه پژوهشگران بوده است.	عیوضی (۱۳۹۴)
- مفهوم مکان در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد توجه است. - علاوه بر رضایت کاربران از کتابخانه، بر کتابخانه به‌عنوان مکانی با ابعاد فیزیکی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی تأکید شده است.	بیگدلی و شریفی (۱۳۸۷)
- گنجینه‌های غنی کتابخانه آستان قدس رضوی با وجود یورش‌های ناخوانم‌دانه‌ی مغول‌ها، ازبک‌ها و... گنجینه‌های غنی خویش را برای اهل علم حفظ کرده است. همچنین ساختمان کتابخانه به‌عنوان نماد معماری اسلامی- ایران می‌درخشد.	میرحسینی (۱۳۷۱)
- حسینیه ارشاد به دلیل نقش ویژه‌ای که در تاریخ انقلاب اسلامی داشته، یکی از موارث فرهنگی دوران معاصر بشمار می‌آید. - شناخت بستر مکانی- زمانی و هویت حسینیه ارشاد	نقی‌زاده، شریف و ندیمی (۱۳۸۲)

کتابخانه و خودباوری و هویت اجتماعی

باتوجه به رویکرد پژوهش، توزیع فراوانی مؤلفه‌های خودباوری و هویت اجتماعی در هویت‌بخشی فرهنگ اجتماعی و ملی در جدول شماره (۳) ارائه شده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی مؤلفه‌های خودباوری و هویت اجتماعی

مهم‌ترین یافته‌ها	نویسنده و سال
- هدف از تأسیس کتابخانه اسکندریه نشر فرهنگ یونان در کشورهای بود که تحت سلطه‌ی اسکندر مقدونی قرار داشتند. - از نظر یونانیان کتابخانه اسکندریه از فانوس دریایی اسکندریه که جزء عجایب هفتگانه دنیاست اهمیت بیشتری داشت.	نیکولوپلوس (۱۳۷۲)
- بزرگ‌ترین متفکران و دانشمندان در مشهورترین کتابخانه‌ی اسکندریه در عهد باستان مشغول بودند. - در کتابخانه‌ی اسکندریه تالارهای تحقیق، باغی از گیاهان، باغ‌وحش، سالن تشریح، رصدخانه و سالن غذاخوری بود.	آبدرزاده (۱۳۸۳)
- زبان نوشتاری، تمدن عظیم جامعه بشری را در طول تاریخ نمایان ساخت و زیربنای فرهنگ دنیای امروز و فردا واقع شد.	گنجی (۱۳۷۹)

- یکی از مؤثرترین عنصر تکامل فرهنگ هر جامعه‌ای آثار و نوشته‌های آن جامعه است. - ایران یکی از کشورهای انگشت‌شماری است که کتابخانه‌های عظیم آن شهرت جهانی داشته است.	همایون فرخ (۱۳۴۷)
- برند کتابخانه‌ها با ۱۱ بُعد هویت برند، تداعی برند، آگاهی برند، تصویرسازی برند، هم‌خوانی برند، کیفیت برند، اعتبار برند (تخصص برند و اعتماد برند)، برتری برند و وفاداری رفتاری مفهوم می‌یابد.	سهیلی و علیدوستی (۱۴۰۰)
- با استفاده از روش سندی، کارکرد کتابخانه‌های عمومی در چگونگی ساخت سازه‌های مطلبی هویت ملی، خودباوری، وحدت ملی، اجتناب از غرب‌زدگی، ... برای اتخاذ و تعیین موقعیت استراتژیک کتابخانه‌های عمومی برای سیاست‌گذاری با رهیافت‌های تفسیری است.	پارسازاده و شقاقی (۱۳۸۸)
- اگر کتاب وجود نداشت دنیا در تیرگی و وحشت جهل باقی می‌ماند. - کتاب خوب گنجینه افکار پیشینیان و راهنمای زندگان و آیندگان است.	حاکمی (۱۳۴۹)
- ایران باستان دارای کتابخانه‌های متعددی بوده که جز کم‌وبیشی در حواشی کتب، اثری از آن‌ها نیست. - کندوکاوهای اخیر کتابخانه‌ها سوابق فراوانی را آشکار نمودند.	دهگان (۱۳۵۰)
- تاریخ‌نگاری دقیق کتابخانه‌ها می‌تواند توانایی‌ها و کاستی‌ها را طی زمان‌های گذشته نشان دهد. - تاریخ‌نگاری کتابخانه‌ها تاکنون به سبب کمبود منابع به‌خوبی انجام نشده است.	هدایی (۱۳۸۰)

کتابخانه و حافظه فرهنگی

توزیع فراوانی مؤلفه‌های نقش کتابخانه به‌عنوان حافظه فرهنگی در هویت‌بخشی فرهنگ اجتماعی ملی در جدول شماره (۴) ارائه شده است.

جدول ۴. توزیع فراوانی مؤلفه‌های حافظه فرهنگی

مهم‌ترین یافته‌ها	نویسنده و سال
- وجود آثاری از شیشه، خمیر نان، آهن، چوب، طومارهای متری و غیره - حفظ کتب تاریخی	معمارطلوعی (۱۳۸۰)
- وجود تک‌نگاشت‌ها و پی‌ایندها - حفظ فیلم، نسخ خطی، تاریخ شفاهی، نقاشی، تابلو، نقشه و رسانه‌های الکترونیک	بیگدلی (۱۳۷۶)
- کتابخانه عمومی آیت‌الله‌العظمی مرعشی نجفی از بزرگ‌ترین مراکز فرهنگی شیعه در جهان و بزرگ‌ترین کتابخانه مذهبی در خاورمیانه است. - مجموعه کتابخانه شامل: ۲۵/۰۰۰ جلد کتاب خطی و ۳۰۰/۰۰۰ جلد کتاب چاپی در زمینه‌های علمی، مذهبی، تحقیقی، فلسفی و ... به زبان‌های عربی و فارسی است.	امجد (۱۳۷۰)
- حافظه ایران باستان: سنگ نبشته، الواح چوبی، گلی و فلزی است	مزینانی

(۱۳۷۷)	- عصر طلایی؛ نسخ خطی از قرن اول تا قرن نهم هجری - عصر هنری؛ از قرن نهم تا زمان چاپ
قاسمی (۱۳۷۳)	- تاریخ اعلان کتابخانه ملی سال ۱۳۲۴ ه.ق. مصادف با سال ۱۲۸۵ ه.ش است. - کتابخانه ملی (۱۱۵ سال قدمت) آینه تاریخ کشور است.
نویخت (۱۳۵۲)	- کتابخانه مراغه نخستین کتابخانه سلطنتی - قرآنی که با خط امام یازدهم در کتابخانه سلطنتی مراغه بوده است.
هیئت تحریریه (۱۳۴۳)	- کتابخانه در عالم اولین و آخرین وسیله‌ای است که بشر را به شاهراه هدایت می‌کشاند.
ولبرن و دیگران (۲۰۰۹)	کتابخانه‌ها، آرشیوها، موزه‌ها، جوامع تاریخی و سایر نهادهای فرهنگی حافظه فرهنگی هستند که به‌عنوان ساختارهای میانجی بین افراد و اطلاعات هستند. - کتابخانه‌ها و سایر مؤسسات فرهنگی به‌دنبال مستندسازی فرهنگ‌ها و جوامع گوناگون هستند. این امر مستلزم حفظ و دسترسی نه‌تنها به کتاب‌ها و سایر مواد متنی، بلکه به اطلاعات دیگر و آثار فرهنگی زندگی و جامعه است.
سیمپوسن (۲۰۲۱)	- کتابخانه گذشته را اعتبار و عزت بخشید، رسم و سنت را ثبت کرد، پیشینه ایجاد کرد و چارچوب مرجعی برای آینده ایجاد کرد. - کتاب آرشیوی از مطالب مکتوب است که با آگاهی از گذشته با استفاده از حافظه و شهادت شفاهی کاتبان تدوین شده است.

کتابخانه و سرمایه فرهنگی

توزیع فراوانی مؤلفه‌های نقش کتابخانه به‌عنوان سرمایه فرهنگی در هویت‌بخشی فرهنگ اجتماعی ملی در جدول شماره (۵) ارائه شده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی

نویسنده و سال	مهم‌ترین یافته‌ها
لگوینا، میهلج و داوونی (۲۰۲۱)	- کتابخانه‌های عمومی از مکان‌های کلیدی کسب سرمایه فرهنگی و یکی از قوی‌ترین ابزارهای دولت برای مقابله با نابرابری است.
ویچیچوسکا و توپولسکا (۲۰۲۱)	- کتابخانه‌ها نهادهای فرهنگی هستند که کارکردهای اجتماعی مختلفی دارند. - کتابخانه‌ها در یکپارچگی و فعالیت اجتماعی، ایجاد سرمایه فرهنگی و فرآیندهای مشارکت مدنی سهیم‌اند.
گولدینگ (۲۰۰۸)	- کتابخانه‌ها جایگاهی برای تولید، توزیع و فراهم‌آوری سرمایه فرهنگی هستند و نقشی در تسهیل دستیابی به سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته و تمرکز دارد. - سرمایه فرهنگی باید برای توجیه حمایت مالی مستمر دولت از خدمات فرهنگی به کار گرفته شود.
رحیمی و	- توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی و اجتماعی در جامعه، باعث افزایش میزان

مطالعه خواهد گردید. - کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان مراکز اعتلای توسعه فرهنگی - اجتماعی با برگزاری جلسات، کارگاه‌ها و همایش‌های مرتبط با مطالعه در تقویت سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه نقش دارند.	سعادت‌نیا (۱۳۹۹)
- بین سرمایه‌ی فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده‌ی فرزندان از مواد کتابخانه رابطه وجود دارد. - بین سرمایه‌ی فرهنگی مادی و نهادینه‌شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه رابطه وجود ندارد.	نوکاریزی، نارمنجی و دهقانی (۱۳۹۳)

خلاصه و نتیجه‌گیری

برآیند مطالعه ۳۹ مقاله پژوهشی؛ ۳۳ مقاله فارسی و ۶ مقاله خارجی نشان داد که اطلاعات از گذشته جزء ضروریات زندگی انسان بوده و بشر همواره برای ادای فرایض دینی، پر کردن اوقات فراغت، دستیابی به دانش، توسعه‌ی مهارت‌های شغلی و ارضای نیازهای ذهنی و روحی به کتاب و کتابخانه نیاز مبرم داشته است. تاریخ کتاب و کتابخانه بخش مهمی از تاریخ معنوی و تمدنی انسان بوده و ردپای آن کمابیش در گذر زمان از عهد باستان تا عصر حاضر مشهود است. کتابخانه در طول قدمتش، علاوه بر تأمین تغذیه حیات فکری و روحی، در قامت حافظه میراث فرهنگی با جمع‌آوری و نگهداری مصنوعات فرهنگی به نسل‌های جدید در بازشناسی ارزش‌های فرهنگ اجتماعی و ملی گذشتگان کمک کرد. از این رو شاید خیلی دور از حقیقت نباشد که گفته شود آنچه امروزه باعنوان «توسعه فرهنگی» از آن یاد می‌شود، مرهون رشد آگاهی‌ها، قابلیت‌ها و امکانات برآورده شده از نیازهای مادی و معنوی جامعه توسط کتابخانه است.

در طراحی و معماری کتابخانه، این اصل که کتابخانه مکان گردهمایی غیررسمی افراد است، این امکان را برای افراد جامعه فراهم آورده تا به‌صورت ناشناس و درعین حال به‌صورت اجتماعی دورهم جمع شوند و به تبادل نظر بپردازند. این «اجتماعی‌پذیری» و اصالت وجودی آزادی بیان و اندیشه‌ورزی فرصت مغتنم برای کتابخانه فراهم آورده تا به‌عنوان پایگاه اجتماعی و تلاقی‌گاه نسل‌ها میراث و آثار فرهنگی را از نسلی به نسل دیگر زنجیروار انتقال دهد و از شکاف نسلی بین نسل‌ها جلوگیری و مانع بحران هویت فرهنگ اجتماعی جامعه گردد.

کتابخانه با ارائه و روایت مستند و مبتنی بر واقعیت اسناد تاریخی و میراث گرانمایه

هویتی که در برگ اسناد تاریخی در آن نهفته است، توانسته حس «خودباوری و هویت اجتماعی» را در وجود تک‌تک افراد جامعه زنده نگه دارد و این نکته را گوشزد نماید که هرگاه در تمدنی کتاب در معابد، کاخ‌ها، منازل، مدارس و مساجد قرار گیرد، عقلانیت و تدبیر باعث می‌شود که هویت جزئی از مسائل اجتماعی و ملی جامعه شود. حفظ و نشر آثار اطلاعات تجاری، مذهبی، افسانه‌ای، اندیشه‌های اجتماعی، سیاسی و فلسفی بر روی محمل‌های اطلاعاتی (لوح، مفرغ، چوب، طومار، کاغذ و دیجیتال) نشان از بازتابش ضربان قلب «سرمایه فرهنگی» جامعه بوده که در درون کتابخانه تپیده و در شکل‌گیری عقاید و افکار جامعه تجلی یافته است. از این رو، کتابخانه در طی ادوار گذشته عامل هویت‌ساز فرهنگ اجتماعی و ملی بوده و نقش اساسی در برقراری انسجام هویت ملی ایفا نموده است. از سویی در گذرگاه زمان با حفظ میراث فرهنگی به گذشته شکوه و عظمت بخشیده و از سویی ریشه‌های آیین‌ها و سنت‌ها را به پهنای جامعه گسترانیده و اصالت و نجابت را به پیشگاه آیندگان عرضه داشته است. این بدین معنی است که کتابخانه با چنین کارکردی نه تنها الهام‌بخش هویت بین نسل‌ها بوده بلکه همواره به مثابه عرصه هویت‌ساز و هویت‌بخش در قوام و دوام هویت فرهنگ اجتماعی و ملی نقش‌آفرینی نموده است.

در مجموع، بررسی منابع پژوهش بیانگر این است که هویت فرهنگ اجتماعی ایرانی ریشه در تاریخ داشته و نشئت گرفته از فرهنگ، آداب و رسوم اجدادی است که به واسطه کتابخانه صیانت و عرضه شده است. اما امروزه با وجود فضای مجازی، حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی مورد «تهدیدهای نرم» قرار گرفته و هویت اصیلی که باورها و اندیشه‌های مسائل فرهنگی - اجتماعی و تأمین منافع ملی را می‌سازند دستخوش تغییر شدند. در این شرایط، حفظ ارزش‌ها و باورها، نیازمند راهبردی است که بتواند الگویی ترسیم نماید که مانع هویت‌زدایی و سوء هویتی بین نسل‌ها شود. از این رو، مطالعه چگونگی حفظ و اشاعه آثار هویت ملی در عصر اطلاعات و ارتباطات از جمله مطالعات و تحقیقات مورد پیشنهاد است.

منابع

- آبدرزاده، پانته (۱۳۸۳)؛ «کتابخانه اسکندریه»، فصلنامه کتاب، شماره ۶۰، صص ۱۵۷-۱۶۱.
- آذرنگ، عبدالحسین (۱۳۷۱)؛ «کتابخانه عمومی و توسعه فرهنگی»، مصاحبه، تحقیقات اطلاع‌رسانی و

- کتابخانه‌های عمومی (پیام کتابخانه سابق)، سال دوم، شماره ۴، صص ۵۳-۶.
- اشرفی، اکبر (۱۳۸۶)؛ «فرهنگ در اندیشه امام (ره)»، ماهنامه زمانه، شماره ۵۸، صص ۱۲۰-۱۰۵.
- اکبری، عسگر (۱۳۹۹)؛ «مؤلفه‌های هویت ایرانی اسلامی در منظومه فکری مقام معظم رهبری»، فصلنامه مطالعات ملی، سال بیست‌ویکم، شماره ۳، صص ۶۳-۴۵.
- امجد، امیر (۱۳۷۰)؛ «کتابخانه عمومی حضرت آیت‌الله‌العظمی مرعشی نجفی: بزرگ‌ترین کتابخانه مذهبی در خاورمیانه»، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی (پیام کتابخانه سابق)، سال اول، شماره ۲، صص ۳۳-۲۹.
- امیرراشد، سولماز و آژند، یعقوب (۱۴۰۰)؛ «مدیریت هنری و کتابخانه‌های دوره ایلخانی»، کتابداری و اطلاع‌رسانی، سال بیست‌وچهارم، شماره ۲، صص ۲۴۹-۲۲۱.
- اندیشمند، علی محمد (۱۳۹۷)؛ «بررسی اجتماع‌پذیر بودن کتابخانه‌های عمومی»، معماری شناسی، سال دوم، شماره ۸، صص ۶-۱.
- بیگدلی، زاهد (۱۳۷۶)؛ «کتابخانه ملی استرالیا»، مطالعات ملی کتابداری و سازمان‌دهی اطلاعات، شماره ۳۱، صص ۱۷-۱۰.
- بیگدلی، زاهد و شریفی، سمیه (۱۳۷۸)؛ «درآمدی بر مفهوم مکان، کتابداری و اطلاع‌رسانی»، شماره ۴۴، صص ۱۶۱-۱۷۱.
- پارسازاده، احمد و شقاقی، مهدی (۱۳۸۸)؛ «کتابخانه‌های عمومی و ساخت واقعیت اجتماعی»، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، سال پانزدهم، شماره ۴، صص ۶۰-۲۹.
- پارسائیان، حسن (۱۳۸۲)؛ «کتابخانه‌ها در ایران باستان»، پیام بهارستان، شماره ۲۲، صص ۳۶-۳۴.
- پرویزی، الهام (۱۳۸۸)؛ «معماری ملی از دیدگاه هویت فرهنگی»، فصلنامه مطالعات ملی، سال دهم، شماره ۱، صص ۱۰۸-۸۱.
- حاکمی، اسماعیل (۱۳۴۹)؛ «کتاب و کتابخانه»، معارف جعفری، شماره ۱۰، صص ۱۹۲-۱۸۹.
- دانایی، ابوالفضل و بابائی ساروئی، مصطفی (۱۳۹۶)؛ «نقش رسانه‌های مجازی در گرایش به هویت ملی»، فصلنامه مطالعات ملی، سال هجدهم، شماره ۳، صص ۶۸-۴۳.
- دائمی، امیرحسین؛ حسین، نامداری و خلیلی، مجید (۱۳۹۹)؛ «کتابخانه دارالعلم شاپور در بغداد (۴۵۱-۳۸۳ ق) و تأثیر آن بر ارتقای سطح علوم در قرون چهار و پنج هجری (با تأکید بر دانش طب)»، تاریخ علم، سال هجدهم، شماره ۲، صص ۵۳۸-۵۲۱.
- دبده، محمد و شاطری وایقان، امید (۱۳۹۸)؛ «هویت در معماری داخلی (دوره اسلامی)»، پژوهش‌های مرمت و معماری ایرانی و اسلامی، سال دوم، شماره ۳، صص ۱۸-۱.
- دهگان، ابراهیم (۱۳۵۰)؛ «کتابخانه در ایران قدیم»، بررسی‌های تاریخی، سال ششم، شماره ۲، صص ۱۹۷-۲۰۲.
- ربانی، علی و رستگار، یاسر (۱۳۹۱)؛ «تحلیلی بر وضعیت هویت ملی و ابعاد ششگانه آن در بین شهروندان شهر اصفهان»، جامعه‌شناسی کاربردی، سال ۲۴، شماره ۵۰، صص ۲۰-۱.
- رحیمی، صالح و سعادت‌نیا، زینب (۱۳۹۹)؛ «پیش‌بینی میزان مطالعه بر اساس سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی کاربران کتابخانه‌های عمومی»، مطالعات کتابداری و علم اطلاعات، انتشار آنلاین، doi: 10.22055/slis.2020.31926.1674.
- رسول‌زاده، میکائیل و شیخ‌الاسلامی، رقیه (۱۳۹۲)؛ «تقویت خودباوری ملی، تقویت ملی و قومی»، کنگره پیشگامان پیشرفت، دوره ۴.

- زوارقی، رسول (۱۳۸۵): «کتابخانه‌های عمومی آینده»، *فصلنامه کتاب*، شماره ۶۷، صص ۱۶۰-۱۴۹.
- سهیلی، فرزانه و علیدوستی، سیروس (۱۴۰۰): «مفهوم‌سازی برند کتابخانه‌ها بر پایه مرور نظام‌مند پژوهش‌ها»، *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، سال بیست و هفتم، شماره ۱، صص ۱۳۴-۱۰۳.
- صالحی‌امیری، سیدرضا؛ عزیزآبادی‌فراهانی، فاطمه و باباشمس، آرزو (۱۳۹۸): «شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های توسعه فرهنگی در کتابخانه ملی ایران»، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، شماره ۳، صص ۵۳۱-۵۱۳.
- صالحی‌صدیق، علیرضا و طالبی، مهناز (۱۳۹۵): «بررسی و شناسایی مؤلفه‌های کیفی اجتماع‌پذیری در طراحی ساختمان‌ها»، *دومین کنفرانس بین‌المللی انسان، معماری، عمران و شهر*.
- علوی‌مقدم، بهنام و داورپناه، زهرا (۱۳۹۳): «تحلیل محتوای مؤلفه‌های هویت ملی در کتب آموزش زبان فرانسه دوره‌های راهنمایی، دبیرستان-پیش‌دانشگاهی». *نواآوری‌های آموزشی*، سال ۱۳، شماره ۵۲، صص ۱۴۰-۱۱۷.
- عبیوضی، حیدر (۱۳۹۴): «کتابشناسی مجموعه عبری در کتابخانه آستان مقدسه حضرت معصومه (س)»، *نشریه آینه پژوهش*، سال بیست و سوم، شماره ۳، صص ۹۵-۸۳.
- غفاری، سعید و علیزاده، سولماز (۱۳۹۹): «بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی منطقه آزاد ماکو در توسعه فرهنگ ارتباط آن منطقه»، *فصلنامه دانش‌شناسی*، سال سیزدهم، شماره ۵۰، صص ۷۵-۶۴.
- غفاری‌قدیر، جلال و شقاقی، مهدی (۱۳۸۹): «کتابخانه‌های عمومی و تحلیل کارکردهای اجتماعی آن به‌عنوان نهادی ارتباطی- رسانه‌ای»، *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، سال شانزدهم، شماره ۳، صص ۳۸-۵.
- قاسمی، فرید (۱۳۷۳): «برگی از تاریخ کتابخانه ملی»، *نشر دانش*، شماره ۸۱، صص ۳۰-۲۷.
- قنبری‌سرخ، عمران (۱۳۹۵): *نقش کتابخانه‌های عمومی بر ارتقای فرهنگ عمومی در طی دو دهه اخیر در شهر تهران*، استاد راهنما رضا رادفر؛ مشاوره شهره انصاری، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی. واحد علوم و تحقیقات، دانشکده مدیریت و اقتصاد، (منتشر نشده).
- کهن، فرحناز (۱۳۹۴): «کتابخانه و کتابداری در عصر سامانی»، *مطالعات کتابداری و سازمان‌دهی اطلاعات*، شماره ۱۰۴، صص ۱۲۲-۱۰۹.
- گنجی، علیرضا (۱۳۷۹): «تاریخچه کتابخانه در ایران»، *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، شماره ۳۹، صص ۸۹-۸۳.
- گولدینگ، آن (۱۳۸۸): «کتابخانه و سرمایه فرهنگی، ترجمه اسفندیاری مقدم و زارعی، عیسی»، *کتاب‌ماه کلیات*، شماره ۱۴۶، صص ۶۳-۶۰.
- لطف‌آبادی، محسن (۱۳۹۲): «بازخوانی نظری مفهوم هویت»، *خردادنامه*، شماره ۱۰، صص ۶۶-۵۳.
- مزینانی، علی (۱۳۷۷): «کتابخانه‌ها به‌عنوان حافظه جهانی»، *پیام کتابخانه*، سال هشتم، شماره ۱، صص ۵۷-۴۸.
- معمارطلوعی، محبوبه (۱۳۸۰): «کتابخانه ملک، گنجینه نسخ خطی»، *ماهنامه کتاب ماه کلیات*، سال چهارم، شماره ۳۹ و ۴۰، صص ۴۹-۴۸.
- میرحسینی، زهره (۱۳۷۱): «آشنایی با: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی»، *پیام کتابخانه*، سال دوم، شماره ۱، صص ۸۱-۷۸.
- میرحسینی، زهره؛ اباذری، زهرا و محرابی، صفورا (۱۳۹۴): «مطالعه هویت نام خلیج‌فارس در نقشه‌ها و اطلس‌های موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و وزارت امور خارجه»، *مطالعات فرهنگی و سیاسی خلیج فارس*، شماره ۵، صص ۸۶-۷۳.

- نقی زاده، مهران (۱۳۸۲): *کتابخانه جدید حسینیہ ارشاد*، استاد راهنما رضا شریف تهرانی و حمید ندیمی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، (منتشر نشده).
- نوبخت، حبیب‌الله (۱۳۵۲): «کتابخانه شاپور»، *نشریه وحید*، شماره ۱۱۴، صص ۲۷۸-۲۷۳.
- نوکریزی، محسن و نارمنجی، مهدی (۱۳۹۳): «بررسی جایگاه کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی شهرستان بیرجند»، *پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، سال چهارم، شماره ۲، صص ۲۴۸-۲۳۳.
- نوکریزی، محسن، نارمنجی، مهدی و دهقانی، کلثوم (۱۳۹۳): «ارتباط بین سرمایه فرهنگی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای کتابخانه‌های عمومی استان خراسان جنوبی»، *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، سال بیستم، شماره ۲، صص ۳۷۰-۳۴۹.
- نیازی، محسن؛ شفائی مقدم، الهام و فرهادیان آرنی، علی (۱۴۰۱): «طراحی الگوی مؤلفه‌های هویت ملی در ایران»، *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، سال ۱۳، شماره ۱، صص ۷۸-۶۲.
- نیکولوپولوس، پانا یوتیس (۱۳۷۲): «کتابخانه اسکندریه»، ترجمه عیسی رضازاده، *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، سال سوم، شماره ۱، صص ۱۰۶-۱۰۵.
- هابرماس، یورگن (۱۳۸۱): «سیطره عمومی»، ترجمه هاله لاجوردی، *ارغوان*، شماره ۲۰، صص ۹-۱.
- هدایی، محمد (۱۳۸۰): «نقد تاریخ‌نگاری عمومی کتابخانه‌های ایران»، *کتابداری*، شماره ۳۷، صص ۲۰۳-۱۵۷.
- همایون‌فرخ، رکن‌الدین (۱۳۴۷): «تاریخچه کتاب و کتابخانه در ایران: کتابخانه‌ها در قرن اول اسلامی»، *هنر و مردم*، شماره ۷۴، صص ۲۱-۱۸.
- هیئت تحریریه (۱۳۴۳): «تاریخ کتابخانه در دنیا»، *پیک اسلام*، شماره ۱۰، صص ۱۳-۱۰.
- Goulding, A. (2008); "Libraries and Cultural Capital", *Journal of Librarianship and Information Science*, Volume 40, Issue 4, 235- 237. <https://doi.org/10.1177/0961000608096713>
- Leguina, A., Mihelj, S. & Downey, J. (2021); "Public libraries as reserves of cultural and digital capital: Addressing inequality through digitalization", *Library & Information Science Research*, Volume 43, Issue 3, 101- 103. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2021.101103>
- Nelson, C. (2021); "Book extract: 'Broken'- requiem for the family court", *The Conversation*, august; 26. <https://theconversation.com/book-extract-broken-requiem-for-the-family-court-166406>
- Simpson, P (2021); "Kentish Book Culture: Writers, Archives, Libraries and Sociability, 1400-1660 by Claire Bartram (review)", *The Transactions of the Bibliographical Society*, Oxford University Press, Volume 22, Number 1, pp. 95-97
- Welburn, W. & at al (2009); "Memory, Authenticity and Cultural Identity: The Role of Library Programs, Services and Collections in Creating Community", *World Library and Information Congress: 75th Ifla General Conference and Council*, 23-27 August 2009, Milan, Italy. <http://www.ifla.org/annual-conference/ifla75/index.htm>
- Wojciechowska, M. & Topolska, K. (2021); "Social and Cultural Capital in Public Libraries and Its Impact on the Organization of New Forms of Services and Implementation of Social Projects", *Journal of Library Administration*, Volume 61, Issue 1, 1-17. <https://doi.org/10.1080/01930826.2021.1947053>

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی